

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

กลองปู้จาในประวัติศาสตร์ล้านนา พิธีกรรม ความเชื่อในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
"Bhu-Cha" drums in Lan Na History: the ceremonies and beliefs in the
Mekong Delta

ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง*

Nattapong pundontong*

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึง ประวัติศาสตร์ของกลองปู้จาที่ใช้ประกอบใน พิธีกรรมและความเชื่อของชาวล้านนา ที่มีต่อพระพุทธศาสนาตั้งแต่ในสมัยที่เครื่องดนตรีประเภทกลอง ชาว ล้านนา ชีวิตนี้ยังมีบทบาทในการศึกษาศึกษาจนถึงการเปลี่ยนแปลง ปักสถานไปใช้เพื่อพระพุทธศาสนาใน สมัยของ พญาเกือนา ปี พ.ศ. 1898 ที่อาณาจักรล้านนาได้รับการเผยแพร่พระพุทธศาสนานิกาย ลามันลังกา วงศ์หรือ นิกายสวนดอก โดยพระสมณเถระจากรัฐสุโขทัย จะมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ จากการนับถือผี บรรพบุรุษมาเป็นการนับถือหาพุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย ตั้งแต่สมัยนั้นเป็นต้นมากลองปู้จา ก็มีบทบาท สำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองในสมัยนั้นด้วย โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อถวายตัวเป็น กัลปนาข้าพระโยมสงฆ์สืบทอดวิธีการตีกลองปู้จาเพื่อพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นต้นมา

ผลของการวิจัยพบว่ากลองปู้จายังเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญอยู่ในพิธีกรรม ความเชื่อ พระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในล้านนาอย่างเหนียวแน่น วิถีวัฒนธรรมและสืบทอดความเป็นอัต ลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ทำให้พระพุทธศาสนายังคงอยู่ในสังคมของชาวล้านนา ถึงแม้ว่าจะมีการ เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่กลองปู้จาก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำโขงอย่างแยกกันออกได้ยากจนถึงปัจจุบัน และเป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดี ด้ว่ากลองปู้จายังมีความสำคัญต่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อมีต่อพระพุทธศาสนา อย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบันด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ : กลองปู้จา, อัตลักษณ์, วิถีวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

*นักศึกษาระดับปริญญาเอก (Ph.D.) สาขา ดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*Corresponding author e-mail:

Abstract

The objectives of this study is to describe the history of the “Bhu-Cha” drums that play large a role in Lan Na people’s rites and beliefs about Buddhism. It was first used as a war drums but later used in Buddhist ceremonies, since the reign of Phaya Kue Na since 1355 AD. During his reign, the Lamanlankawong or the Suan-Dok School of Buddhism was speeded by a monk named Sumana The-ra form Sukhothai. As a result, people widely converted from believing in spirits to Buddhism. Since then the Bhu-Cha drums have to come to play a large part in promoting Buddhism, with Tai Lü people declaring themselves Buddhists and passing down the tradition of playing Bhu-Cha drums in Buddhist ceremonies.

The study reveals that Bhu-Cha drums are still a deeply important instrument in ceremonies and Tai Lü people’s faith in Buddhism. This crucial Tai Lü’s culture and the practice of passing down its identity allow Buddhism to remain a part of Lan Na society. Although things have changed with the time, Bhu-Cha drums are still a part of Tai Lü people’s way of life. And these people are still an indistinguishable part of the ethnic groups living around the Mekong Delta. This is a testament that proves the importance of Bhu-Cha drums to the Tai Lü people’s unwavering faith in Buddhism.

Keywords: Bhu-Cha drum, identity, Tai Lü’s culture

บทนำ

ล้านนาเป็นอาณาจักรหนึ่งที่มีความรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรมมาตั้งแต่สมัยพญามังราย พระองค์ทรงปกครองอาณาจักรล้านนาตั้งแต่ปี พ.ศ. 1804-1854 ทรงสร้างเวียงกุมกามและเชียงใหม่เป็นราชธานี ทรงเลื่อมใสและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สืบสายมาจากพระพุทธศาสนาสมัยอาณาจักรทริภุญไชยเรียกว่า “นิกายพื้นเมือง” เนื่องจากกษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักรทริภุญไชยคือ “พญาธิบยา” ได้เสียดอกให้แกพญามังรายในปีพ.ศ. 1824 พระพุทธศาสนาแบบหินยานในอาณาจักรทริภุญไชยจึงได้แพร่กระจายเข้ามาสู่ที่เวียงกุมกามและเชียงใหม่ตามลำดับ (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว; 2539, หน้า 1-2)

ต่อมาในสมัยของพญาเกือนา กษัตริย์ราชวงศ์มังรายลำดับที่ 6 ทรงปกครองเชียงใหม่ระหว่างปีพ.ศ. 1898-1928 อาณาจักรล้านนาได้รับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา นิกายรามัญลังกาวงศ์หรือที่เรียกว่า “นิกายสวนดอก” โดยพญาเกือนาส่งอาราธนาพระสุมนเถระจากรัฐสุโขทัยเข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนา นิกายนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1912 พระองค์โปรดให้สร้างวัดบุปผารามเหมือนสวนดอกไม้ถวายพระสุมนเถระเพื่อให้จำพรรษา จึง

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ทำให้วัดสวนดอกไม้หรือที่ชาวเมืองจะเรียกสั้นๆ ว่า “วัดสวนดอก” เป็นวัดสำคัญในการเผยแพร่พุทธศาสนา นิกายรามัญหรือนิกายสวนดอกนี้ให้แพร่หลายในล้านนา (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว; 2539, หน้า 1-2)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเกณฑ์ให้เป็นกัลปนาข้าพระโยมสงฆ์ในสมัยพญาเกือนานี้ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธรูป เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่ทำให้ พระพุทธรูปในสมัยนั้นมีความเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งยังเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รักษาอัตลักษณ์ และวิถีทาง วัฒนธรรมในการจรจรลงพระพุทธรูปในเครื่องดนตรีที่เรียกว่า “กลองปู่จา” ซึ่งแต่เดิมเคยใช้ในการ ประกอบพิธีกรรมการบูชาผีบรรพบุรุษวันวรรค ผีฟ้าผีแถน กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อได้ปรับเปลี่ยนกลองปู่จาให้ มาเป็นส่วนหนึ่งและใช้ในการบูชาทางพระพุทธรูปแทน

กลองปู่จา หรือกลองบูชา เป็นวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาอยู่อาศัยในอาณาจักรล้านนา และ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ที่มีตำนานมาเป็นเวลากว่า 1,300 ปี ซึ่งเดิมกลองปู่จาดูถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็น สัญญาณบอกเหตุต่าง ๆ ทางสังคม ในอดีตเสียงย่ากลองจะดังกังวาลขึ้นทุกครั้งก่อนที่จะออกไปรบทัพจับศึก กับศัตรู และจะเป็นเครื่องประโคมชัยที่ตั้งกองเมื่อชนะศึกสงคราม กลองปู่จา ในสมัยก่อนจึงเป็นกลองประจำ เมือง เนื่องจากกลองชนิดนี้ใช้ตีบอกเหตุ และบอกข่าวต่าง ๆ จึงทำให้ชาวเมืองมีความรู้สึกสบายใจ บ้านเมือง สงบสุขบางครั้งจึงเรียกกลองชนิดนี้ว่า “กลองอุ่นเมือง” และมีชื่อเรียกตามลักษณะที่เป็นมงคลได้หลายชื่อ เช่น นันทเกรี เดชเกรี ชัยยะเกรี และมังคละเกรี

นอกจากกลองปู่จา จะเป็นอาณัติสัญญาณในราชการสงครามหรือบอกเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง แล้ว หลังจากที่มีอาณาจักรล้านนาได้รับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อได้ถูก ถวายเป็นกัลปนาข้าวัดจึงมีวิถีทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน คือ การนำกลองปู่จามาเป็นส่วนหนึ่ง ของพระพุทธรูป รวมถึงเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธรูป โดยใช้ตีเป็นพุทธบูชาต่อองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า ตีเพื่อเป็นอาณัติสัญญาณการเริ่มต้นและสิ้นสุดกิจกรรมทางพระพุทธรูป ตีเพื่อบอกกล่าว แก่เหล่าพุทธศาสนิกชนอุบาสกอุบาสิกาให้ได้รับทราบเนื่องในวันศีล วันพระธรรมสวนะ หรือบอกเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นภายในวัด อาทิ เจ้าอาวาสมรณภาพ เป็นต้น

กลองปู่จาจึงถือว่าเป็นวิถีทางวัฒนธรรมหนึ่งของการเลื่อมใสในพระพุทธรูปของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ลื้อ และยังมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกไม้กลอง การเลือกหนังกลอง การประกอบพิธีซึ่งหนัง กลอง การบรรจุหัวใจกลอง จนกระทั่งการนำกลองปู่จาขึ้นหอกกลองล้วนแล้วแต่ต้องมีพิธีกรรมที่มีความพิถีพิถัน โดยอาศัยการกำหนดฤกษ์ยามยามตี นอกจากอัตลักษณ์ของกลองปู่จาที่กล่าวมาเบื้องต้นแล้ว ยังมีอัตลักษณ์ ด้านการจัดเรียงกลองลูกคู่ ซึ่งมีความแตกต่างกันตามพื้นที่โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อการตีกลองปู่จา รวมถึงระบำที่ใช้ในการตีกลองปู่จาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อก็มีความคล้ายคลึงกัน หรือแม้แต่เครื่องดนตรีที่ใช้ใน การตีประกอบการตีกลองปู่จาก็มีการใช้เครื่องดนตรีที่ใกล้เคียงกัน อาทิ การใช้ฆ้องโหม่ง ฉาบขนาดใหญ่ และมะโหระทึกมาเป็นเครื่องดนตรีประกอบ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

บทความงานวิจัยในครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นไปในเรื่องของ อัตลักษณ์ของกลองปู่จาที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา โดยเป็นการศึกษาความเป็นตัวตนของกลองปู่จา และมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีต่อกลองปู่จา และเพื่อให้กลองปู่จาอยู่คู่กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาต่อไปในดินแดนลุ่มน้ำโขง บทความวิจัยฉบับนี้จึงจะได้กล่าวถึงข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า และพัฒนาวิธีการที่จะอนุรักษ์ รักษาอัตลักษณ์ตัวตนของกลองปู่จาในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิถีวัฒนธรรมดนตรีกลองปู่จาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมา รวมถึงสภาพปัจจุบันของกลองปู่จาในวิถีวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เพื่อนำข้อมูลไปสู่การวิเคราะห์ อธิบาย และทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ วิถีวัฒนธรรมดนตรีกลองปู่จาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง งานวิจัยชิ้นนี้ได้รวบรวมข้อมูล และค้นคว้าโดยการลงพื้นที่ในชุมชนไทลื้อหลายพื้นที่ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ ภายนอกประเทศได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย แขวงไชยบุรี แขวงหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า ประกอบด้วย เชียงตุง สาธารณรัฐประชาชนจีน ประกอบด้วย สิบสองปันนา โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีกำหนดระยะเวลาในการทำวิจัย 1 ปี ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการผสมผสานแบบไม่เป็นทางการ มารัณฑ์หมายล่วงหน้าอย่างชัดเจน มีการแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ กำหนดสถานที่ และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเข้าร่วม สร้างความเป็นกันเองในชุมชนที่เข้าไปเก็บข้อมูล หลังจากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดทำการวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลต่าง ๆ ในเชิงพรรณนาวิเคราะห์สรุปผลการวิจัยตามลักษณะของดนตรีในกลุ่มดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อในแถบลุ่มน้ำโขง

ผลการวิจัย

คติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับกลองปู่จาความเชื่อดั้งเดิมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ มีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในกลุ่มชาติพันธุ์มาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ และผีที่บังตาให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ต่อสภาพแวดล้อมที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ดำรงชีวิตอยู่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนาก็เช่นเดียวกัน ซึ่งได้รับเอาวัฒนธรรมรูปแบบของการผสมวงกลองเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษ โดยรูปแบบที่ใช้ผสมวงกลองนั้นจะมีรูปแบบที่ใช้กลองชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นประธาน และใช้ฆ้องเป็นเครื่องดนตรีประกอบหลักทำให้จังหวะในการตีกลองนั้น ๆ มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น ดังจะสามารถ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

พบเห็นการผสมวงกลองในลักษณะเช่นนี้ได้จากกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้คำพูดในตระกูลกลุ่มภาษาไทยในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงแห่งนี้มาเป็นเวลาช้านาน

ภาพประกอบที่ 1 ภาพการตีกลองสำริด เพื่อการบูชาผีบรรพบุรุษของชนชาวไทยลื้อในแถบอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน (ที่มา: ผู้วิจัย, 2561)

ในยุคสมัยทองคำ นครลำปาง ได้มีการสร้างกลองปู่จาคู่ตำแหน่งวัดอนาคตนานสะตือเมือง ซึ่งเป็นวัดประจำนครลำปางในสมัยนั้น มีตำนานกล่าวว่า กลองที่ถูกสร้างขึ้นนี้เป็นกลองที่มียันต์คาถาอาคมบรรจุในลูกน้ำเต้าแล้วแขวนซ่อนอยู่ในเรือนกลอง น่าจะเป็นความเชื่อที่อยู่คู่กับกลองปู่จามาตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อให้กลองมีอานุภาพ เมื่อตีครั้งใดแล้วก็จะทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่เมือง และทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง การสืบเสาะหาที่มาของกลองปู่จาคู่ตำนานเกี่ยวกับยุคสมัยของล้านนาก็ค่อยถูกประติดประต่อกันขึ้นทีละน้อย จากคำบอกเล่าของปราชญ์รุ่นหลัง ที่กำลังพยายามสืบสาน อนุรักษณ์ พื้นฟูความเป็นมาของกลองปู่จาล้านนาให้กลับมามีชีวิตคู่กับล้านนาอีกครั้งนั้น การฟื้นฟูนี้ น่าจะมีเลยไปถึงพื้นที่บางส่วนของสิบสองปันนา เชียงตุง และไปอีกหลายพื้นที่แถบตอนบนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

คำว่า “ก่องปู่จา” ตามในภาษาถิ่นของชาวไทยลื้อ หรือตามในภาษาถิ่นของชาวล้านนานั้น จะออกเสียงคล้ายกัน แต่ต่างกันตรงที่สำเนียงในการพูด ทั้งนี้ภาษาถิ่นของชาวไทยลื้อก็ดี หรือภาษาถิ่นของชาวล้านนาโดยทั่วไปก็ดี คำว่า “กลอง” จะไม่อ่านออกเสียงตัวควบกล้ำ “ล” จึงออกเสียงเป็น “ก่อง” แทนคำว่า “กลอง” ส่วนคำว่า “ปู่จา” เป็นภาษาถิ่นทางภาคเหนือ รวมไปถึงภาษาพูดของชนชาวไทยลื้อ จะหมายถึงคำว่า “บูชา” ซึ่งในรูปแบบการเขียนอักษรธรรมล้านนาจะเขียนด้วยตัว “บ” แต่ออกเสียงเป็นคำว่า “ป๊ะ” ส่วนตัวอักษร “ช” จะออกเสียงว่า “จ๊ะ” ดังนั้นการออกเสียงด้วยสำเนียงภาษาถิ่นเช่นนี้ จึงทำให้คำว่า “กลองบูชา” ออกเสียงเป็น “ก่องปู่จา” แทนด้วยเหตุผลนี้ จากพจนานุกรมล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง พ.ศ.2547 ได้ให้ความหมายของกลองปู่จาไว้ว่า

“กลองปู่จา น1. กลองขนาดใหญ่หน้าตัดประมาณ 1 เมตร ยาวประมาณ 2.50 เมตร มีกลองขนาดย่อม คือกลองลูกตุ้ม อีก 3 ใบ ประกอบอยู่ด้านข้าง ในการตีทำนองทั่วไปจังหวะช้า และทำนองสะบัดชัยจะมีฉาบใหญ่และฆ้องโหม่งประกอบ ถ้าตีทำนองล่องน่านจังหวะเร็ว จะมีฉาบใหญ่และฆ้องชุด กลองนี้จะตีในวัน

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

โกน วันพระ เพื่อพุทธบูชา และเพื่อเตือนชาวบ้านให้สำรวมอยู่ในคลองธรรม น2. กลองแบบเดียวกับ น1. แต่ใช้ไม้แสะ คือไม้กบเป็นเครื่องตีประกอบจังหวะร่วมกับไม้กลอง ใช้ตีในงานบุญของวัด เช่นงานบุญสลากภัตต์ เป็นต้น ” (อุดม รุ่งเรืองศรี 2547 : 18 พจนานุกรมล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง)

จากความหมายคำว่า “กลองปู้จา” ในพจนานุกรมล้านนา ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ด้านการสร้างกลองปู้จา จากชุมชนไทลื้อในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงนั้นได้ข้อมูลการสร้างกลองปู้จาที่น่าสนใจ คือ แต่ละชุมชนไทลื้อจะสร้างกลองปู้จาโดยมีความยาว และหน้ากว้างของกลอง รวมถึงวัสดุที่นำมาใช้สร้างกลองปู้จาแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยที่การสร้างกลองปู้จาของชาวไทลื้อในฝั่งประเทศไทยจะนิยมสร้างรูปแบบ และลักษณะของกลองปู้จาชุดหนึ่งจะประกอบไปด้วย กลองใบใหญ่ 1 ใบ และกลองขนาดเล็กอีก 2 – 3 ใบ ใช้ตีประกอบด้วยฆ้องอีกจำนวนหนึ่ง กลองใบเล็กที่อยู่ด้านข้างกลองใบใหญ่ทั้ง 2 หรือ 3 ใบนั้น จะถูกเรียกว่า “กลองลูกต๊อบ” มีลักษณะเหมือนโหม่งข้างของชาวล้านนา กลองใบประธานซึ่งมีขนาดใหญ่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง โดยส่วนใหญ่แล้วนั้นจะเป็นไม้ประดู่ ลำตัวของกลองใบใหญ่จะมีความยาวโดยประมาณ 120 นิ้ว หน้าตัด หรือเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 24 – 26 นิ้ว ส่วนกลองลูกต๊อบใบเล็กที่อยู่ด้านข้างจะมีความยาวประมาณ 20 นิ้ว หน้าตัด หรือเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10 – 14 นิ้ว หน้ากลองทั้งหมดนิยมหุ้มด้วยหนังวัวทั้งสองด้าน ส่วนกลองลูกต๊อบใบเล็กจะนิยมหุ้มหนังหน้ากลอง 2 แบบ คือ แบบแรกจะหุ้มหนังหน้ากลองทั้งสองด้าน ส่วนแบบที่ 2 จะหุ้มหนังหน้ากลองด้านหนึ่ง ส่วนอีกด้านหนึ่งไม่หุ้มหนังปล่อยให้โล่งไว้

ภาพประกอบที่ 2 ภาพการขึ้นหนังกลองลูกต๊อบทั้ง 2 แบบ คือ แบบหุ้มหน้าเดียว และแบบหุ้ม 2 หน้า (ที่มา: ผู้วิจัย, 2561)

พิธีกรรมการตีกลองปู้จาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

การตีกลองปู้จาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จะมีลักษณะการตี 2 ประการ ดังนี้

1. การตีกลองปู้จาเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา เป็นการตีกลองปู้จาที่ต้องมีฆ้องเป็นชุดหลาย ๆ ใบ และฉาบประกอบในการตี จะต้องใช้คนตีจำนวน 5-7คน การตีแบบนี้ จะใช้ในช่วงเวลากลางคืน

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ก่อนวันพระ 1 วัน ซึ่งบางท้องถิ่นในแถบอำเภอบัวจะตีคืนวันพระอีก 1 วัน เรียกว่า “ตีส่ง” เพื่อเป็นการส่งเทวดาและขอบคุณชาวบ้านที่มาทำบุญ ช่วงระยะเวลาการตีนั้นบางท้องถิ่นในเมืองน่านจะตีเฉพาะในช่วงฤดูเข้าพรรษาเท่านั้น บางแห่งตีตลอดปี การตีประเภทนี้ มักมีท่วงทำนองการตี เรียกว่า ระเบ้า (ภาษาถิ่น) ได้แก่ ระเบ้าเสือบข้าง ระเบ้าเสือบขัว ระเบ้าเสือบตุ้ ระเบ้าสาวน้อยเก็บผัก ระเบ้าแม่ร้างตีวุ้น ระเบ้าตุ้พิลิกซ์ ระเบ้าล่องสา ระเบ้าลูกทางเหนื่อมาสู้บ ระเบ้าย่าสาสู้บกับ ระเบ้าจกอีลุ่ม และระเบ้าล่องน่าน ในวัฒนธรรมการตีกลองปู่จาของชาวไทลื้อเมืองน่านนั้น ชาวบ้านที่ทำการตีกลองปู่จา จะตี 3 – 4 ครั้ง เรียกว่า “วรรค” นิยมตี 4 วรรคต่อการตีในวันหนึ่งวัน กล่าวคือ วรรค 1 – 3 จะตีกลองปู่จา ระเบ้าต่าง ๆ ตามแต่ละท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติมา มีท่วงทำนองจังหวะที่ช้า ส่วนวรรค 4 หรือ วรรคสุดท้าย เรียกว่าตีหลบ จะตีระเบ้าล่องน่านที่มีจังหวะการกระชับเร็วและเร้าใจ ระเบ้านี้บางวัดไม่นิยมตีเพราะเชื่อว่าจะทำให้พระภิกษุสามเณรมีความอึกเขม และจะประพดตีผิดนอกพระธรรมวินัย คงเหลือแต่การตีวรรค 1 - 3 ไว้เท่านั้น และเรียกการตีกลองปู่จาเช่นนี้ว่า การตีกลองปู่จาแบบ 3 วรรค

2. การตีกลองปู่จาแบบระเบ้าตีฟาดแฉะสะบัดชัย เป็นการตีที่มีลักษณะท่วงทำนองการตีเร็ว เร่งเร็ว ใช้ผู้ตีจำนวน 2 คน คือ คนตีกลองใหญ่ 1 คน และคนตีไม้แฉะ 1 คน การตีแฉะ คือ การใช้ไม้ไผ่ซีกตีกระทบหน้ากลองใหญ่ เพื่อบอกจังหวะช้าหรือเร็ว และกำหนดความสม่ำเสมอของท่วงทำนอง ในชุมชนชาวไทลื้อเมืองน่านมีระเบ้าฟาดแฉะที่ใช้ตี ได้แก่ ระเบ้าต้องแง้น (สัมภาษณ์เจ้าอธิการเพทาย พรหมโชโต : 10 มีนาคม 2552) ระเบ้าม้าทีบคอก ระเบ้าม้าย่าไฟ ระเบ้าสบก้อน ระเบ้าสาวเกี่ยวเกล้า (สัมภาษณ์นายศรีลัษ เทนุรักษ์ : 19 เมษายน 2544) ระเบ้าข้างข้ามท่ง เป็นต้น ทำนองการตีกลองปู่จาแบบตีฟาดแฉะนี้ ในว่าจะใช้ตีในวันพระช่วงค่ำ หรือการทำบุญในวันพระนั้น ๆ เสร็จสิ้นลงแล้ว เพื่อเป็นการบูชาและส่งเทวดาที่มาร่วมบุญในวันพระนั้น อีกทั้งยังเป็นการบอกสัญญาณขอบคุณชาวบ้านที่ทำให้การทำบุญในวันพระนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

อย่างไรก็ตามการตีกลองปู่จาทั้งสองลักษณะนี้ก็เกินไปเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองคงอยู่คู่กับชาวไทลื้อ และชาวล้านนาสืบไปในพื้นที่ ถึงแม้ในปัจจุบันการตีกลองปู่จาใน 2 ลักษณะนี้ในบางพื้นที่ของชุมชนชาวไทลื้อจะได้หลงลืมไปบ้างแล้วเพราะขาดผู้สืบทอด แต่ก็ยังมีชุมชนไทลื้ออีกหลายพื้นที่ได้อนุรักษ์และสืบทอดเอาไว้ให้คงอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนไทลื้อในอำเภอท่าวังผา อำเภอบัว จังหวัดน่าน และไทลื้อที่อยู่ในแขวงไซยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีเขตติดต่อกัน ไทลื้อทั้งสองพื้นที่ยังรักษาการตีกลองปู่จาทั้ง 2 ลักษณะนี้ไว้อย่างเหนียวแน่น สืบทอดกันในกลุ่มพระสงฆ์และชาวบ้านไทลื้อที่มีความรู้จนถึงปัจจุบันนี้

ภาพที่ 2.40 ภาพลักษณะการตีกลองปู่จากระบ้ำฟาตแซะ ของชาวบ้านพื้นที่ชุมชนไถลื้อ ในจังหวัดน่าน
(ที่มา: ผู้วิจัย, 2561)

ลักษณะการตีกลองปู่จาที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นการแบ่งลักษณะการตีกลองปู่จาที่แบ่งการใช้ในกลุ่มชนชาวไถลื้อที่อยู่ในแถบจังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และน่าน ที่หลงเหลือร่องรอยการใช้มาจนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังมีการแบ่งลักษณะรูปแบบของการตีกลองปู่จาอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้กันอยู่ในชุมชนชาวไถลื้อที่อยู่ในแถบจังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ และกลุ่มไถลื้อที่อยู่เมืองเชียงตุง เมืองยอง ในเขมรัฐ สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า อีกรูปแบบหนึ่งที่มีความแตกต่างกัน โดยพื้นที่ชุมชนไถลื้อในแถบนี้จะแบ่งรูปแบบการตีออกเป็น 2 ประเภทดังนี้คือ

1. การตีกลองปู่จาแบบสะบัดชัย คือ การตีกลองปู่จาเพื่อใช้สำหรับบอกเหตุอันตราย เตีเพื่อเฉลิมฉลองงานบุญงานกุศล ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ตีต้อนรับขบวนแห่คร้วทานถวายวัด ตีรับขบวนกลืนขบวนผ้าป่า และที่สำคัญในวันธรรมสวนะ หรือที่คนพื้นถิ่นเรียกว่า “วันศีล” ก็จะใช้ทำนองระบำสะบัดชัยนี้ตีก่อนพระขึ้นเทศ และหลังพระเทศเสร็จลงจากธรรมาสน์เรียบร้อยแล้ว การตีกลองปู่จาแบบสะบัดชัยนี้ จะใช้คนตี 2 คน คือ คนตีกลองปู่จา 1 คน และคนตีไม้แซะเพื่อเป็นการเคาะจังหวะอีก 1 คน ระบำสะบัดชัยนี้แต่ละพื้นที่ในแถบจังหวัดน่านยังมีชื่อเรียกที่แตกต่างออกไปอีก เช่น ระบำฟาตแซะ ระบำตู่บต่าง ระบำม้าย่าไฟ เป็นต้น

2. การตีกลองปู่จาแบบบอกเหตุ หรือการตีกลองปู่จาแบบตีหน้าเดียว คือ การตีกลองปู่จาเพื่อบอกเหตุร้ายแรง เช่น ตีกลองปู่จาเพื่อบอกเหตุเจ้าอาวาสมรณภาพ ตีกลองปู่จาเพื่อเรียกประชุมลูกบ้านของผู้ใหญ่บ้าน ทั้งนี้การตีกลองปู่จาในลักษณะแบบตีหน้าเดียนี้จะตีเพื่อบอกเหตุการณที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้าน วัด และเมืองเท่านั้น รวมไปถึงการตีกลองปู่จาเพื่อบอกเวลาที่เรียกว่ากลองย่าค่านั่นเอง

ทั้งนี้ การตีกลองปู่จาแบบบอกเหตุนี้ ผู้ตีกลองใหญ่จะมีลีลา หรือ เจิงประกอบการตีเพื่อสร้างความสนุกสนาน และความสวยงามประกอบการตีกลองปู่จาไปด้วย การตีกลองปู่จาชนิดนี้มักใช้ตีในโอกาส ดังนี้

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

1. ตีเมื่อธรรมขึ้น กล่าวคือ เมื่อได้เวลาที่พระสงฆ์จะเริ่มเทศนาพระธรรม หรือสลับเปลี่ยนกัมมัทเทสน์ ในการเทศน์มหาชาติ (สัมภาษณ์นายทองคำ พุทรวงศ์ : 10 มีนาคม 2544) 2. ตีเมื่อขบวนแห่เครื่องไทยทานต่าง ๆ เช่น ขบวนแห่องค์ผ้าป่า ขบวนแห่องค์กฐิน หรือขบวนแห่งานประเพณี ต่าง ๆ เป็นต้น เมื่อเริ่มเคลื่อนขบวนเข้าสู่บริเวณวัดเพื่อเป็นการเตือนให้พระภิกษุสงฆ์เตรียมตัวรับการถวายไทยทานของชาวบ้าน 3. ตีในงานตานสลากภัต คือ เป็นการตีช่วงกลางคืนก่อนวันถวายสลากภัต และก่อนที่จะทำพิธีถวายสลากภัต เรียกว่า “ ตีก่อนสลากออก ”

ในสมัยประวัติศาสตร์ล้านนา เริ่มตั้งแต่สมัยของการก่อตั้งราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนอันมีพญา มังรายเป็นต้นราชวงศ์ คำว่า “เจ้าเจ็ดตน” มาจากการที่พระเจ้ากาวิละได้ร่วมกับพระอนุชาทั้ง 6 พระองค์ และพระยาจำบ้านเจ้านครเชียงใหม่ในกาลครั้งนั้นช่วยกันกอบกู้ล้านนาจากการปกครองของพม่าภายใต้การสนับสนุนจากทัพหลวงของสมเด็จพระเจ้าตากสินในปี พ.ศ. 2317 และจากเวลานั้นเป็นต้นมาได้มีการนำเอากลองปู้จามาใช้เพื่อประโยชน์ภายนอกวัดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการนำเอากลองปู้จามาเป็นอาณัติสัญญาณด้านการเมืองการปกครอง ถือเป็นบทบาทสำคัญในยุคสมัยนั้น เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในชนชั้นปกครองและประชาชนจะสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางก็ต้องอาศัยอาณัติสัญญาณจากเสียงกลองปู้जाเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้เองจึงมีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการตีกลองปู้जाเพื่อแจ้งเหตุในชุมชนให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย โดยกำหนดให้สามารถตีกลองปู้जाได้เมื่อมีเหตุที่จำเป็นเท่านั้น เพราะหากตีกลองปู้जाโดยไม่จำเป็นแล้วนั้น อาจทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตระหนกและเกิดความโกลาหลขึ้นได้ จึงต้องมีการควบคุมหรือมีข้อจำกัดในการตีกลองปู้जाกำหนดเอาไว้ ดังเช่นกฎหมายธรรมศาสตร์และกฎหมายมังรายศาสตร์ที่คัดลอกสืบต่อกันมา ซึ่งเป็นข้อกำหนดสำหรับใช้ปกครองบ้านเมืองในอดีตกล่าวไว้ว่า เมื่อมีเหตุการณ์จำเป็นเกิดขึ้นในชุมชนให้ชาวบ้านรีบตีกลองปู้जा เพื่อให้อาณัติสัญญาณแก่ชุมชนได้ทราบถึงเหตุการณ์นั้น ๆ หากมีผู้ใดตีกลองปู้जाโดยไม่จำเป็น หรือไม่มีเหตุอันควรให้ต้องตีกลองปู้जा ผู้ที่ตีกลองปู้เจานั้นจะต้องถูกปรับเป็นเงิน 66 บาท ในขณะที่กฎหมายธรรมศาสตร์และราชศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าหากมีเหตุการณ์จำเป็นเกิดขึ้นดังเช่น โจรปล้นบ้าน โจรปล้นวัด ไฟไหม้หมู่บ้าน เป็นต้น สามารถตีกลองปู้जाให้สัญญาณได้ เมื่อเสียงกลองปู้เจาดังขึ้นแล้วถ้าประชาชนคนใดได้ยินเสียงกลองปู้जाแล้วไม่มาร่วมจับโจร หรือไม่มาร่วมตัวชุมนุมย่อมมีความผิด ต้องถูกปรับเป็นเงิน 100 บาท (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2520, หน้า 214) ดังความปรากฏในกฎหมายธรรมศาสตร์และราชศาสตร์ตอนหนึ่งกล่าวว่า

“.....ถ้าโจรรบบ้านได้ หื้อตีกลอง หื้อบ้านเหนือมาช่วย โจร รบบ้านเหนือ หื้อตีกลอง หื้อบ้านใต้มาช่วย บ่ช่วยมีความผิด.....”

กฎหมายโบราณล้านนาดังกล่าวนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของกลองปู้जाที่มีต่อสังคมล้านนา ที่นอกเหนือจากเครื่องดนตรีที่ให้ความรื่นเริงบันเทิงใจแล้ว ยังใช้เป็นอาณัติสัญญาณแจ้งข่าวสาร

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เหตุการณ์ทางสังคมล้านนาในสมัยนั้นด้วย โดยมีกฎหมายบางฉบับควบคุมกำกับการตีกลองปู้จาตั้งกล่าวให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อย่างไรก็ตามประโยชน์ใช้สอยของกลองปู้จาในยุคสมัยนี้ก็ยังคงดำเนินไปเพื่อพระพุทธศาสนาเป็นหลัก อย่างเช่นเดิมในสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนา ความสัมพันธ์ระหว่างกลองปู้จากับสังคมล้านนาและวัฒนธรรมล้านนาที่เห็นได้ชัดเจนอีกประการหนึ่งในยุคสมัยประวัติศาสตร์ล้านนา ได้แก่ งานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่มักมีการประโคมกลองปู้จាកันอย่างครึกครื้น ทำให้ผู้คนเกิดความศรัทธาและปิติยินดีในงานบุญประเพณีนั้น ๆ ดังนั้น กลองปู้จาในวัฒนธรรมล้านนานอกจากจะเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในราชการบ้านเมือง และกิจกรรมภายในหมู่ประชาราษฎร์แล้ว ก็ยังนับได้ว่ากลองปู้จาเป็นเครื่องดนตรีประจำพระพุทธศาสนาในล้านนาอีกด้วย

องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกลองปู้จาในล้านนา มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างต่อเนื่อง และจัดเป็นมรดกทางภูมิปัญญาด้านดุริยางคศิลป์ ที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย และมีเอกลักษณ์โดดเด่น ทั้งทางด้านคติและรูปแบบของกลองปู้จาเอง ชาวล้านนารับรู้ถึงความมีอยู่จริง และสัมผัสถึงบทบาทของกลองปู้จาในลักษณะดังกล่าวมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนาแล้ว จึงมีความรู้สึกผูกพันอยู่กับกลองปู้จามาโดยตลอด จนอาจกล่าวได้ว่า ในบรรดาเครื่องดนตรีของล้านนา กลองปู้จានับเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมและแพร่หลายมากที่สุดที่เป็นเครื่องดนตรีใช้บูชาในพระพุทธศาสนาในล้านนา และถือเป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้คนต่างถิ่นรู้จักดินแดนล้านนามากยิ่งขึ้น และการที่กลองปู้จามีบทบาทต่อสังคมล้านนาดังกล่าว จึงทำให้การดำรงชีวิตประจำวันของชาวล้านนามักนำเอาคุณลักษณะของกลองปู้จาเป็นสื่ออ้างอิงเพื่อใช้อบรมสั่งสอน สร้างความบันเทิง และบอกกล่าวหรือทำนายเหตุการณ์ทางสังคมอีกด้วย

จากอดีตในสมัยยุคประวัติศาสตร์ล้านนาที่ผ่านมาทำให้กลองปู้จามีความสำคัญอย่างยิ่งกับสังคมของชนชาวไทลื้อและชาวล้านนา หลังจากที่พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้าไปสู่ดินแดนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 หลังพุทธปรินิพพาน 234 ปี (สุเทพ พรมเลิศ, 2552, หน้า 93) พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ และพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งเมืองปาฏลีบุตรได้จัดส่งสมณทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ จำนวน 9 สาย ในบรรดาสายสมณทูตทั้ง 9 สายนั้น พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนสุวรรณภูมิ หรือเอเชียอาคเนย์ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยดินแดนแถบประเทศไทย พม่า มาเลเซีย อินโดนีเซีย เป็นต้น นักโบราณคดีไทยส่วนมากให้ความเห็นว่าศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในขณะนั้นน่าจะอยู่ที่จังหวัดนครปฐม เพราะพบเสมาธรรมจักรร่วมสมัยกับพระเจ้าอโศกมหาราชจำนวนมากในแถบบริเวณนี้ ครั้นต่อมาพระพุทธศาสนาก็แพร่หลายและเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นและเข้าสู่อาณาจักรล้านนาในที่สุด

ดินแดนลุ่มน้ำโขงนับเป็นถิ่นอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ ที่มีคติความเชื่อดั้งเดิมที่หลากหลาย แต่พระพุทธศาสนาก็สามารถประดิษฐานตั้งมั่นและหยั่งรากลึกลงสู่จิตใจของผู้คนในภูมิภาคแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เมื่อพระพุทธศาสนามีอิทธิพลมากขึ้นในดินแดนล้านนา จึงทำให้เกิดการสร้างสรรคศิลปวัฒนธรรมที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างคติทางพระพุทธศาสนากับคติแบบพราหมณ์ในดินแดนล้านนา และเกิดการผสมผสานระหว่างคติของท้องถิ่นล้านนาเกิดขึ้นได้อย่างลงตัว จนกลายเป็นศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นในภูมิภาคแห่งนี้

กลองปู้จ่า นับเป็นคติทางวัฒนธรรมด้านดนตรีชนิดหนึ่งที่ปรากฏขึ้นโดยทั่วไปในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีลักษณะเป็นกลองที่หุ้มด้วยหนัง 2 ด้าน เมื่อตีหรือเคาะด้วยมือหรือไม้จะมีเสียงดังกังวานไพเราะตามคุณลักษณะของวัสดุที่นำมาทำและขนาดของกลองปู้จ่าใบนั้น ๆ สันนิษฐานเบื้องต้นว่าบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่อยู่ในภูมิภาคแถบนี้ ได้แก่ ไทลื้อ ไทยวน ไทเขิน ไทใหญ่ ไทยอง ฯลฯ กลุ่มชาติพันธุ์ไทเหล่านี้น่าจะมีกลองใช้อยู่ก่อนแล้ว ดังจะสังเกตเห็นได้จากคำศัพท์ว่า “กลอง” อ่านว่า “ก่อง” ซึ่งเป็นคำศัพท์พื้นฐานดั้งเดิมมีการใช้อย่างแพร่หลายในกลุ่มชาติพันธุ์ไทในแถบล้านนา มีลักษณะเป็นคำโดดบัญญัติขึ้นใช้ตามลักษณะของสำเนียงภาษาพูดที่ปรากฏขึ้นในท้องถิ่น หรือเรียนแบบธรรมชาติของเสียงกลอง แต่อาจจะออกเสียงสำเนียงแตกต่างกันออกไปตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่นอยู่บ้าง ครั้นเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามายังดินแดนล้านนาจึงทำให้มีคำศัพท์ภาษาบาลีว่า “เภรี” เกิดขึ้นมาใช้อีกคำหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ เหล่านี้ก็ได้รับเอาคติการสร้างกลองที่ปรากฏขึ้นในพระไตรปิฎกเข้ามาผสมผสาน จึงทำให้ถือคติว่ากลองเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะกลองปู้จ่า และเชื่อว่ามิวิญญูณเทพศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “ดุริยเทพ” หรือวิญญูณของครูบาอาจารย์สถิตอยู่ในกลองปู้จ่า ดังนั้นกลองปู้จ่าในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจึงมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติที่แตกต่างจากวัฒนธรรมดนตรีชนิดอื่นที่อยู่ในล้านนา มีความเชื่อทางคตินิยมสืบต่อมาจนถึงในปัจจุบัน และกลองปู้จ่ายังมีคตินิยมในการใช้เพิ่มมากขึ้นกว่าสมัยยุคประวัติศาสตร์ล้านนา โดยนิยมใช้ประกอบในงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นล้านนา และวัดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในล้านนาปัจจุบันก็มักจะมีกลองปู้จ่าปรากฏอยู่ภายในวัดต่าง ๆ ทุกวัดทั่วพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นอาศัยอยู่ โดยแต่ละพื้นที่ก็จะมีชื่อเรียกกลองปู้จ่าแตกต่างกันไปตามแบบอย่างคตินิยมของกลองปู้จ่าที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกในล้านนา เช่น กลองชัย กลองมังคละเภรี กลองชัยมังคละ กลองนันทเภรี เป็นต้น บางท้องถิ่นอาจเรียกกรองปู้จ่าว่า “กลองหลวง” ตามขนาดรูปลักษณะที่มีขนาดใหญ่ของกลองปู้จ่า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคติการสร้างกลองปู้จ่าในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทกับคติทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

สรุปสาระอภิปรายผล

จากการศึกษาในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง ทั้งเมืองสิบสองปันทนา,เมืองหลวงพระบาง,เมืองเชียงตุง,และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่อยู่อาศัยในตอนบนของประเทศไทย อาทิ จังหวัดน่าน,พะเยา,เชียงใหม่,ลำพูนและลำปางบางส่วน ผู้วิจัยพบว่า วิถีวัฒนธรรมดนตรีกลองปู่จาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงทั้งในราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศมีวิธีการใช้กลองปู่จาและวิถีวัฒนธรรมความเชื่อที่เหมือนกันโดยสรุปเป็นข้อดังนี้

ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนา

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารโบราณและหนังสือที่เกี่ยวกับดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง พบว่า ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนา กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไทกะไตเหมือนกับชาติพันธุ์ไท้วงที่อาศัยอยู่บริเวณทางใต้ของประเทศจีนและยังไม่มี การนับถือพระพุทธศาสนา จึงมีการนำกลองไม้ขนาดใหญ่มาตีคู่กับกลองมะโหระทึกเป็นเครื่องดนตรีในพิธีกรรมบูชาเทพเจ้า ผีฟ้า ผีแถนเพื่อบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้กับมนุษย์

ในยุคประวัติศาสตร์ล้านนา

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารโบราณและหนังสือที่เกี่ยวกับดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง พบว่า หลังจากทีอาณาจักรสิบสองปันทนามีกกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้ออพยพมาอยู่ในดินของอาณาจักรล้านนา ในสมัยพระญามังราย ได้มีการใช้กลองไม้ขนาดใหญ่ที่เรียกว่า กลองชัย มาใช้ในการทำการศึกษาสงคราม ตีเพื่อเป็นอาณัติสัญญาณในการออกรบ โดใช้เสียงของกลองปลุกใจให้เหล่าท้าวทหารมีความฮึกเหิมในการต่อสู้กับศัตรู และนำชัยชนะมาสู่บ้านเมืองดังชื่อที่เรียกว่า “กลองชัย”

ในยุคพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักรล้านนา

หลังจากทีพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักรล้านนาในสมัยพระญาเกือนา กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงที่อาศัยอาณาจักรล้านนาได้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและถวายตัวเป็นกัลปนาข้าพระโยมสงฆ์ จึงได้มีวิธีการนำกลองชัยมาเป็นกลองที่ตีถวายเป็นพุทธบูชา ตีบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นที่มาของการเรียก “กลองปู่จา”

ในยุคปัจจุบัน

เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือว่าเป็นผู้เลื่อมใส ศรัทธา และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงมีวิถีในการใช้กลองปู่จาดังนี้

- 1.วิถีวัฒนธรรมการตีกลองปู่จาในทางพระพุทธศาสนาโดยตรง กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือว่าเป็นผู้เลื่อมใส ศรัทธา และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา นั้น ยังพบการใช้กลองปู่จาในวัดและยังใช้ตีในทางพระพุทธศาสนา อาทิ ตีรับผ้าป่า กฐิน หรือการกุศล ตีก่อนเริ่มและจบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ก่อนขึ้นเทศน์และหลังจบเทศน์

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

2. วิถีวัฒนธรรมการตักลงบูชาในทางสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีที่เป็นพุทธบูชาแล้ว ยังวิถีการใช้กลองบูชาในทางสังคม โดยตีเพื่อการบอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัด ในหมู่บ้าน ในเมือง อาทิ เกิดโจรปล้นวัด ไฟไหม้วัด การขึ้นนั่งบัลลังค์ของพระมหากษัตริย์ ตีเพื่อบอกวันเวลา เช่น ตีวันโกน ตีในวันพระธรรมสวนะ หรือแม้แต่ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงได้นำกลองบูชามาตีเพื่อต้อนรับเจ้านายพระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลสำคัญ การนำกลองบูชาไปใช้ในด้านทางท่องเที่ยว ตีเพื่อเปิดงานพิธีการสำคัญ ตีแสดงในพิธีงานเปิด หรือนำกลองบูชาไปใช้ในการทำเพลงเพื่อประกอบการฟ้อนในนาฏศิลป์ เป็นต้น

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2546). พื้นเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- (2551). ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- (2559). พินิจหลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนา. เชียงใหม่: ศูนย์ล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สงกรานต์ สมจันทร์. (2559). ประวัติดนตรีล้านนา. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
- (2558). ดนตรีล้านนา: บางบท. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
- (2557). ดนตรีล้านนา: มุมมองการศึกษาทางดนตรีวิทยาที่ผ่านมา.
เพลงดนตรี, 20(3), 12-17.
- สงกรานต์ สมจันทร์. (2556). Gerald P. Dyck นักดนตรีชาติพันธุ์วิทยาผู้ศึกษาดนตรีล้านนา
คนแรก. เพลงดนตรี, 18(7), 12-17.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2539). วัดร้างในเวียงเชียงใหม่. เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์.
- (2554). สังคมวัฒนธรรมล้านนาจากคำบอกเล่า. เชียงใหม่: ส. การพิมพ์.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2546). วรรณกรรมล้านนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.